
પ્રવચન નં. ૧૫૪, શ્લોક--૨૨૬-૨૨૭, ગાથા-૧૩૬, શનિવાર, જયેષ્ઠ સુદ ૨,
તા.૧૪-૦૬-૮૦

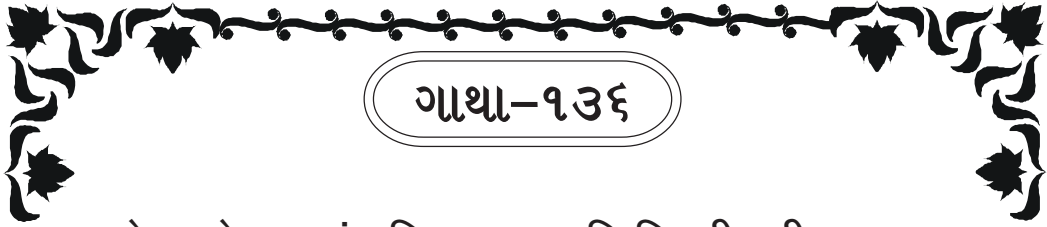
‘નિયમસાર’ ૨૨૬ કળશ છે.

ये मर्त्यदैवनिकुरम्बपरोक्षभक्ति-
योग्याः सदा शिवमयाः प्रवराः प्रसिद्धाः ।
सिद्धाः सुसिद्धिरमणीरमणीयवक्त्र-
पंकेरुहोरुमकरंदमधुव्रताः स्युः ॥२२६॥

સિદ્ધની સ્તુતિનું વર્ણન છે.

૧ મકરંદ = ફૂલનું મધ; ફૂલનો રસ.

શ્લોકાર્થ :- ‘જેઓ મનુષ્યોના અને દેવોના...’ આહાહા...! ‘સમૂહની પરોક્ષ ભક્તિને યોગ્ય છે.’ તિર્યચ અને નારકી ન લીધા. ‘મનુષ્યોના અને દેવોના સમૂહની પરોક્ષ ભક્તિને યોગ્ય છે.’ પરોક્ષ છે ને? પર છે એટલે. ‘જેઓ સદા શિવમય છે.’ સિદ્ધ ભગવાન સદા શિવમય છે. ‘જેઓ શ્રેષ્ઠ છે અને જેઓ પ્રસિદ્ધ છે,...’ આહા...! સિદ્ધ-પ્રસિદ્ધ. સિદ્ધ તો પ્રસિદ્ધ છે, કહે છે. આહાહા...! ‘તે સિદ્ધભગવંતો સુસિદ્ધિરૂપી રમણીના રમણીય મુખકમળના મહા મકરંદના ભ્રમર છે.’ ફૂલનો જે રસ હોય મધ, એ રસ ભમરા લે છે. ફૂલનો રસ ભમરા જેમ લે છે. એમ આ આનંદનો રસ લેનારા છે. આહા...! આત્માની પરિણતિનો આનંદ, એના ભ્રમર છે. તે આનંદની રમણતાની રમણીયતામાં રમે છે. આહાહા...! ‘(અર્થાત્ અનુપમ મુક્તિસુખને નિરંતર અનુભવે છે).’ આનું નામ સિદ્ધ છે. આહાહા...!

મોક્ષપથે અપ્પાણં ઠવિરુણ ય કુણદિ ણિવ્વુદી ભત્તી ।
 તેણ દુ જીવો પાવઙ્ગ અસહાયગુણં ણિયપ્પાણં ॥૧૩૬॥
 મોક્ષપથે આત્માનં સંસ્થાપ્ય ચ કરોતિ નિર્વૃત્તેર્ભક્તિમ્ ।
 તેન તુ જીવઃ પ્રાપ્નોત્યસહાયગુણં નિજાત્માનમ્ ॥૧૩૬॥

નિજપરમાત્મભક્તિસ્વરૂપાચ્છાનમેતત્ ।

ભેદકલ્પનાનિરપેક્ષનિરુપચારરત્નત્રયાત્મકે નિરુપરાગમોક્ષમાર્ગે નિરંજનનિજપરમાત્માનંદ પીયૂષપાનાભિમુખો જીવઃ સ્વાત્માનં સંસ્થાપ્યાપિ ચ કરોતિ નિર્વૃત્તેર્મુક્ત્યહ્ગનાયાઃ ચરણનલિને પરમાં ભક્તિં, તેન કારણેન સ ભવ્યો ભક્તિગુણેન નિરાવરણસહજજ્ઞાનગુણત્વાદસહાયગુણાત્મકં નિજાત્માનં પ્રાપ્નોતિ ।

શિવપંથ સ્થાપી આત્મને નિર્વાણની ભક્તિ કરે,
 તે કારણે અસહાયગુણ નિજ આત્મને આત્મા વરે. ૧૩૬.

અન્વયાર્થ :- [મોક્ષપથે] મોક્ષમાર્ગમાં [આત્માનં] (પોતાના) આત્માને [સંસ્થાપ્ય ચ] સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને [નિર્વૃત્તેઃ] નિર્વૃત્તિની (નિર્વાણની) [ભક્તિમ્] ભક્તિ [કરોતિ] કરે છે, [તેન તુ] તેથી [જીવ] જીવ [અસહાયગુણં] ‘અસહાયગુણવાળા [નિજાત્માનમ્] નિજ આત્માને [પ્રાપ્નોતિ] પ્રાપ્ત કરે છે.

ટીકા :- આ, નિજ પરમાત્માની ભક્તિના સ્વરૂપનું કથન છે.

નિરંજન નિજ પરમાત્માનું આનંદામૃત પીવામાં અભિમુખ જીવ ભેદકલ્પનાનિરપેક્ષ નિરુપચાર-રત્નત્રયાત્મક ^૧નિરુપરાગ મોક્ષમાર્ગમાં પોતાના આત્માને સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને નિર્વૃત્તિનાં-મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનાં-ચરણકમળની પરમ ભક્તિ કરે છે, તે કારણથી તે ભવ્ય જીવ ભક્તિગુણ વડે નિજ આત્માને-કે જે નિરાવરણ સહજ જ્ઞાનગુણવાળો હોવાથી અસહાયગુણાત્મક છે તેને-પ્રાપ્ત કરે છે.

ગાથા-૧૩૬ ઉપર પ્રવચન

હવે ૧૩૬ ગાથા. આ સિદ્ધ ભક્તિ પરોક્ષ છે અને પુણ્યનું કારણ છે, શુભભાવ છે. ધર્મ નહિ, મોક્ષનું કારણ નહિ.

મોક્ષપહે અપ્પાણં ઠવિરુણ ય કુણદિ ણિવ્વુદી ભત્તી ।

તેણ દુ જીવો પાવઙ્ગ અસહાયગુણં ણિયપ્પાણં ।।૧૩૬ ।।

શિવપંથ સ્થાપી આત્મને નિર્વાણની ભક્તિ કરે,

તે કારણે અસહાયગુણ નિજ આત્મને આત્મા વરે. ૧૩૬.

‘ટીકા :- આ, નિજ પરમાત્માની ભક્તિના સ્વરૂપનું કથન છે.’ પહેલી હતી એ સિદ્ધ ભગવાનની સ્તુતિનું હતું. આ નિજ સ્વરૂપની ભક્તિ. આહાહા...! આત્મામાં શું ભર્યું છે? અને આત્મા કેટલા ગુણ સંપન્ન છે? એનું એને મહાત્મ્ય-મહિમા અનંતકાળમાં આવ્યું નથી, એની મોટપ આવી જ નથી. બીજી ચીજની મોટપ આગળ એની મોટપ એને સૂઝતી નથી. આહાહા...! એ નિજ પરમાત્માની ભક્તિ મોટપથી આવે છે હવે. પોતે મહાપ્રભુ અંદર છે. સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ છે. અનંત અનંતગુણરત્નથી ભરેલો ભગવાન છે. તેની ભક્તિના સ્વરૂપનું કથન છે. પોતાના સ્વરૂપની ભક્તિનું કથન છે. આહાહા...!

‘નિરંજન નિજ પરમાત્માનું...’ પોતે નિરંજન નિજ પરમાત્મા અંદર છે. એ રાગ અને પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી રહિત આત્મા છે. આત્મા જેને કહીએ એ તો નિરંજન નિજ પરમાત્મા (છે). એને તો અંજન-મેલ પણ નથી. ત્રિકાળ નિરાવરણ ભગવાન અંદર છે. આહાહા...! એવા ‘નિજ પરમાત્માનું આનંદામૃત પીવામાં..’ આ ભક્તિ, નિજ ભક્તિ. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ છે. એ અતીન્દ્રિય આનંદને અનુભવે અને પીવે એનું નામ નિજ ભક્તિ. આહાહા...!

૧ અસહાયગુણવાળો = જેને કોઈની સહાય નથી એવા ગુણવાળો. [આત્મા સ્વતઃસિદ્ધ સહજ સ્વતંત્ર ગુણવાળો હોવાથી અસહાયગુણવાળો છે.]

૧ નિરુપરાગ = ઉપરાગ રહિત; નિર્વિકાર; નિર્મળ; શુદ્ધ.

દુઃખને અનુભવે છે. અને પરની ભક્તિ પણ દુઃખ છે હજી. સિદ્ધની ભક્તિ પણ રાગ છે એટલે દુઃખ છે. આહાહા..!

‘નિરંજન નિજ પરમાત્માનું...’ જેને કોઈ અંજન ને મેલ નથી એવો જે નિરંજન નિજ પરમાત્મા. નિજ આત્મા નથી કહ્યો, નિજ પરમાત્મા કહ્યો. આહાહા..! નિજ આત્મા એમ પણ નહિ. પરમાત્મ પરમસ્વરૂપ છે. એનું ત્રિકાળી પરમાત્મ સ્વરૂપ છે. એ શક્તિએ, સ્વભાવે પરમાત્મા છે. આહાહા..! એનું ‘આનંદામૃત પીવામાં અભિમુખ...’ આહાહા..! એવો જે ભગવાન પરમાત્મા પોતે, તેના આનંદના અમૃત પીવામાં અભિમુખ-સન્મુખ. આહાહા..! આ નિજ ભક્તિ. આત્મા-આત્મા કરે અને આત્મા-આત્મા ધારે એ વાત નહિ. આહાહા..!

‘નિરંજન નિજ પરમાત્માનું આનંદામૃત પીવામાં...’ આહાહા..! આનંદરૂપી અમૃતને પીનારા ‘અભિમુખ જીવ...’ ચૈતન્ય પરમાત્માની સન્મુખ ‘ભેદકલ્પના નિરપેક્ષ...’ આહાહા..! આ આત્મા ગુણી છે અને જ્ઞાનગુણ છે એવી ભેદકલ્પના પણ જ્યાં નથી. આહાહા..! જ્યાં રાગ તો નથી, દયા-દાન-વ્રતનો વિકલ્પ તો નથી પણ ભેદ નથી. અહીંયાં ભેદ નથી. અત્યારે. આહાહા..! ભેદની કલ્પનાથી નિરપેક્ષ. આહાહા..! ભગવાન અંદર પરમાત્મા, નિજ પરમાત્મા નિરંજન ભેદકલ્પનાથી નિરપેક્ષ છે.

‘નિરુપચાર-રત્નત્રયાત્મક...’ આહાહા..! અને વ્યવહાર ને નિશ્ચયરત્નત્રયસ્વરૂપ. નિરુપચાર એટલે નિશ્ચય. આહાહા..! આત્મા આનંદસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ (છે) એની અંદરની શ્રદ્ધામાં એનું અનુભવનું પીવું, એનું જ્ઞાનમાં આનંદનું પીવું અને એમાં રમણતા (થવી) એ નિરુપચાર રત્નત્રયસ્વરૂપ છે. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એ નિશ્ચય રત્નત્રયસ્વરૂપ ભગવાન છે. આહાહા..! હજી બહારથી નવરો થાય નહિ અને ધર્મને નામે આવે તો વ્યવહારની ક્રિયાકાંડમાં મશગુલ. સવારે પૂજા કરવી, ભક્તિ કરવી, સાંજે આરતી ઉતારવી. આહાહા..! પણ આ ભગવાન સદા નિરંજન નિરાકાર (બિરાજે છે) એનું જે નિરુપચાર-રત્નત્રયાત્મક... આહાહા..! ઉપચાર એટલે વ્યવહારનો પણ જેમાં અભાવ છે. એવો નિરુપચાર રત્નત્રય-સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમય... આહાહા..!

‘નિરુપરાગ...’ ઉપરાગ રહિત, નિર્વિકાર. રાગ જેમાં નથી, વિકલ્પ પણ નથી. જેમાં પ્રભુની ભક્તિનો રાગ પણ નથી. પંચ પરમેષ્ઠીની ભક્તિ અને પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ એવો જે રાગ, એ રાગથી રહિત છે. આહાહા..! આ આત્માની વાત ચાલે છે, ભગવાનની નહિ. નિજ પરમાત્મા અંદર કોણ કોણ છે. આહાહા..! એ નિરુપચાર એટલે ઉપચાર વિનાનું જેનું રત્નત્રય છે. આહાહા..! એટલે નિશ્ચયરત્નત્રય છે. એટલે કે નિશ્ચય આત્માનો આનંદ, એને અનુભવે છે, એની શ્રદ્ધા છે એમાં રમણતા છે, એનું જ્ઞાન છે. આહાહા..! એને નિજભક્તિ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! આવું આકરું પડે. ઓલા સિદ્ધ ભગવાનને .. જામો અરિહંતાણં... જામો અરિહંતાણ... જાવ પાંચ પરમેષ્ઠી. અનુપૂર્વી ગણો. થઈ ગયો ધર્મ. ધૂળમાં પણ ધર્મ

નથી. આહાહા...! ભાઈ! ધર્મ કોઈ જુદી ચીજ છે. એક સેકન્ડ પણ અનંતકાળના પરિભ્રમણના ભવમાં, અનંતભવમાં એક સેકન્ડ માત્ર પણ ચૈતન્યને જોયો નથી. જોનારે જોયું છે બીજું, પણ જોનારે પોતાને જોયો નથી. આહાહા...! જોનાર તો ભગવાનઆત્મા ચૈતન્ય જ છે. એ જોનાર બીજાને જોવામાં અટકેલો છે પણ પોતાને જોવામાં આવ્યો નથી. આહાહા...! બીજાને જાણવું એ તો વ્યવહાર. સવારમાં આવ્યું હતું. બીજાને જાણવું એ તો વ્યવહાર છે. પોતાને અંતરમાં જાણવું. જ્ઞાન અને આનંદનો અનુભવ (થવો). આહાહા...!

‘નિરુપરાગ મોક્ષમાર્ગમાં...’ રાગ વિનાનો એ મોક્ષમાર્ગ. જેમાં વિકલ્પનો પણ અભાવ છે. આહાહા...! આ નિજ ભક્તિ, આ મુક્તિનું કારણ. આહાહા...! ‘નિરુપરાગ મોક્ષમાર્ગ...’ એના વિશેષણ આટલા આપ્યા છે. જોયા? નિરપેક્ષ, નિરુપચાર રત્નત્રયાત્મક નિરુપરાગ, એવો મોક્ષમાર્ગ. આહાહા...! મોક્ષમાર્ગ તો એને કહીએ કે જેમાં નિશ્ચય સ્વ આવે. પરનો જેમાં અભાવ. અને જેમાં ઉપચાર અને વ્યવહાર નથી. નિશ્ચયરત્નત્રય સ્વઆશ્રય. ચૈતન્યની આત્માની જે રુદ્ધિ છે એ રુદ્ધિને અનુભવવી, આનંદનો અનુભવ કરવો, એની શ્રદ્ધા કરીને, જ્ઞાન કરીને, રમણતા કરવી એ નિજ ભક્તિ મુક્તિનું કારણ છે. ભગવાનની ભક્તિ પણ રાગ અને વ્યવહાર છે. આહાહા...!

એવા ‘મોક્ષમાર્ગમાં પોતાના આત્માને...’ આહાહા...! પોતાના આત્માને, પર આત્મા વીતરાગ પંચ પરમેષ્ટી નહિ. ‘પોતાના આત્માને સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને...’ સ્વરૂપમાં બરાબર દષ્ટિમાં લઈ અને સમ્યક્ પ્રકારે શ્રદ્ધા-જ્ઞાન અને સ્થિરતા અંદર સ્વરૂપમાં સ્થાપીને... આહાહા...! ‘નિવૃત્તિના-મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનાં—’ આહાહા...! અંદર સ્થાપે છે જ્યારે આનંદમાં રહે છે ત્યારે એ નિવૃત્તિના એટલે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનાં ‘ચરણકમળની પરમ ભક્તિ કરે છે,...’ આહાહા...! મુક્તિરૂપી સ્ત્રીની, મુક્તિ તો પૂર્ણ દશા (છે), એના ચરણકમળની એટલે સાધક. આહાહા...! નીચે સાધકપણે નિશ્ચયરત્નત્રયની ભક્તિ કરે છે તે ‘પરમ ભક્તિ કરે છે,...’ આહાહા...! આને મોક્ષમાર્ગ કહીએ, આને નિજ ભક્તિ કહીએ. બાકી બધું .. સાધન, વ્યવહાર.. વ્યવહાર... વ્યવહાર... આહાહા...! વ્યવહાર આડે નવરો નથી. એ તો વ્યવહાર ધંધામાં નવરો નથી પણ આ ધર્મને નામે વ્યવહાર (કરે)... આહાહા...! એમાંથી પણ નવરો નથી થાતો.

અહીં તો આત્માના નિજ સ્વરૂપની પરમભક્તિ. ભક્તિ એટલે એનો અનુભવ કરે. આહાહા...! પરમાનંદના નાથનો આનંદનો અનુભવ કરે એનું નામ નિજ ભક્તિ કહેવામાં આવે છે. અને એ મુક્તિનું કારણ અને મોક્ષનો માર્ગ છે. આહાહા...! હવે આ બધું મંદિર ને એ શું બધું? ૨૬-૨૬ લાખના મકાન. એ તો થવાનું હોય તે કાળે થાય. કરવાના ભાવવાળાને શુભભાવ હોય, પુણ્ય હોય. પુણ્ય. ધર્મ નહિ. આહાહા...! એ ૨૬ લાખ શું ૨૬ કરોડ ખર્ચે અને મંદિર બનાવે એ તો એને સમયે થવાનું જ છે. એ જડની પર્યાયનો તે કાળ છે તે પ્રકારે મંદિર ને મૂર્તિ ત્યાં થવાની જ છે. એ બીજાની ક્યે થઈ નથી. આહાહા...! એમાં

કરનારનો ભાવ હોય તો રાગની મંદતાનો શુભભાવ પુણ્ય હોય. કરોડો રૂપિયા ખર્ચે તો પુણ્ય છે. ધર્મ નહિ. આહાહા..!

અહીં કીધું ને જુઓને. ‘આફ્રિકા’માં ૬૦ લાખ રૂપિયા ભેગા કર્યાં. પણ કીધું ૬૦ લાખ શું ૬૦ કરોડ ભેગા કર અને મંદિરને હીરા-માણેક જડાવે તોપણ એ પુણ્ય છે, ધર્મ નથી. આહાહા..! આ પોપ છે, નહિ? ખ્રિસ્તીના ગુરુ. એની પાસે પાંચ કરોડની એક મોટર છે. પાંચ કરોડની મોટર. ‘શાંતિભાઈ’! આ તો પહેલુંવહેલું સાંભળેલું. કારણ કે આ ભાઈ ‘પૂનમચંદ્રજી’નો દીકરો. આપણા ‘ચંદુભાઈ’ના... ‘મુંબઈ’. એ ભાઈ બીજે દેશમાં રહે છે ત્યાંથી ૨૦ લાખની મોટર લાવ્યો હતો. ૨૦ લાખની. એટલે ત્યાં ગામમાંથી આમ .. તો એમાં બેસે. કીધું કેટલાની છે? તો કહે, ૨૦ લાખની. ત્યાં વળી બીજા ભાઈએ કીધું અમારે ‘સ્વીત્ઝરલેન્ડ’માં ૫૦ લાખની મોટર છે. તો ત્રીજાએ કહ્યું કે પોપને પાંચ કરોડની મોટર છે. આહાહા..! એ પાંચ કરોડની મોટર એટલે જાણે થઈ ગયા મોટા ગુરુ. આહાહા..! મિથ્યાદષ્ટિ છે. અરે..! આત્મા આનંદનો નાથ સાક્ષી છે એકલો. કરવાનું તો છે નહિ પણ પરને જાણવું એ પણ વ્યવહાર છે. આહાહા..! કેમકે પરમાં ભળતો નથી અને ભિન્ન રહીને પોતાના જ્ઞાનમાં રહીને સ્વ-પરનું જ્ઞાન પોતાથી પોતામાં કરે છે. આહાહા..! એવો જે ભગવાન, એવા આત્માની પરમભક્તિ. ચરણકમળની. જોયુંને!

‘મુક્તિરૂપીસ્ત્રીનાં-ચરણકમળ...’ મોક્ષરૂપી સ્ત્રીનું સાધન, એ ઉપાય. મોક્ષમાર્ગ એ ઉપાય એ ચરણકમળની સેવા છે. આહાહા..! મોક્ષરૂપી સ્ત્રી, એના ચરણકમળની સેવા. આ સાધકસ્વભાવ, નિશ્ચયરત્નત્રય તે ચરણકમળની સેવા છે. આહાહા..! આ તો જ્યાં હોય ત્યાં બધે બહારમાં ફૂંક્યો હોય મોટા કરીને. ભાષણ-બાષણ કરતા હોય આનું આમ કર્યું, આણે આમ કર્યું, આણે આમ કર્યું. આહાહા..! સેવાઓ કરી, આને કાંઈક આપો, બિરૂદ આપો. શેની સેવા? ધૂળની? પરની સેવા કરી શકે છે કોણ? પરની સેવા કરું છું એ માન્યતા જ મિથ્યા ભ્રમ છે. આહાહા..!

અહીં તો સિદ્ધ ભગવંતની ભક્તિ પણ રાગ છે. આહાહા..! પોતે જ નિર્મળાનંદ પૂર્ણ મોક્ષની પર્યાય જે છે તેનું આ સાધન છે. તેથી તે મુક્તિરૂપી સ્ત્રી, તેના ચરણકમળ. આહાહા..! એટલે એના પગ દાબે છે. હજી ઉપર જાવું છે ને. મોક્ષમાર્ગ કરે અને પછી જાવું છે મોક્ષ. આહાહા..! પરમભક્તિ કરે છે. ‘તે કારણથી તે ભવ્ય જીવ...’ આ કારણથી તે ભવ્ય જીવ ‘ભક્તિગુણ વડે...’ આવી નિર્મળ ભક્તિ, અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદરૂપી ભક્તિ વડે. આહાહા..! અતીન્દ્રિય પૂર્ણાનંદ એ જે મુક્તિ, એ મુક્તિરૂપી જે સ્ત્રી, એનું જે સાધન એ એના ચરણકમળની સેવા (છે). આહાહા..!

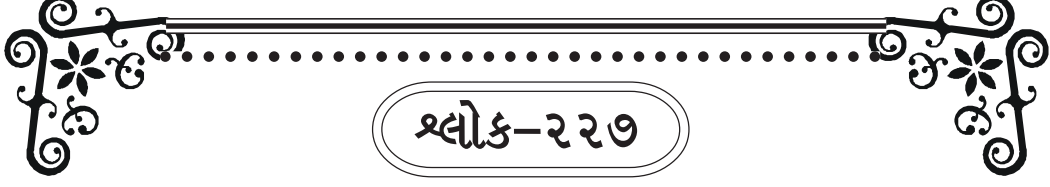
પરમાનંદનો નાથ પ્રભુ અનાકુળ શાંતિનો સાગર, એનું વેદન અને એનું અનુભવન, વીતરાગતાનો અનુભવ, જેમાં રાગનો અંશ નહિ. કેમકે પૂર્ણ દશા હજી મુક્તિ તે વીતરાગ

મુક્તિ છે. એથી એનું સાધન... આહાહા...! એના ચરણકમળની સેવા પણ વીતરાગ છે. આહાહા...! કેટલું ભર્યું છે! એમને શબ્દો થોડા પડે છે. કહેતા કહેતા શું કહેવું આને? એવો ભગવાન અંદર છે. અનંત અતીન્દ્રિય આનંદથી ભરેલો, અતીન્દ્રિય અનંત અનંત વીર્યથી ભરેલો, અતીન્દ્રિય અનંત અનંત જ્ઞાનથી ભરેલો એવા અનંત અનંત શક્તિનો સાગર, એની જે પૂર્ણ દશા મુક્તિ... આહાહા...! એનું જે સાધન ચરણકમળની સેવા તે પરમભક્તિ છે. આહાહા...!

‘તે કારણથી તે ભવ્ય જીવ ભક્તિગુણ વડે...’ એવી પોતાની ભક્તિગુણ વડે ‘નિજ આત્માને-કે જે નિરાવરણ સહજ જ્ઞાનગુણવાળો...’ છે. આહાહા...! કેવો છે આત્મા? કે જે નિરાવરણ છે. ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. એક સમયની પર્યાયમાં આવરણનો સંબંધ છે. વસ્તુમાં આવરણ-ફાવરણ છે નહિ. આહાહા...! ‘નિરાવરણ સહજ જ્ઞાનગુણવાળો...’ જ્ઞાન કરવું છે, થાય છે અને કરે તો થાય એમ નહિ. સ્વભાવિક સહજ ગુણ છે જ. અનાદિથી સહજ ગુણ સ્વભાવથી ભરેલો જ છે એ. આહાહા...! એ જ્ઞાનગુણ નવો થાય છે કે ઉત્પન્ન થાય છે તેથી જણાય છે, એમ નહિ. સ્વભાવિક ત્રિકાળ ગુણ ભરેલો જ છે. આહાહા...!

સ્વભાવિક નિરાવરણ જ્ઞાનગુણવાળો હોવાથી... આહાહા...! કેટલા શબ્દ! ‘અસહાયગુણાત્મક છે...’ અસહાયગુણવાળો-જેને કોઈની સહાય નથી. આહાહા...! વ્યવહારરત્નત્રય સાધન, નિશ્ચયરત્નત્રય સાધ્ય એમ છે નહિ. આહાહા...! શાસ્ત્રમાં લખાણ આવે, વ્યવહારરત્નત્રય પાળો. એ તો નિમિત્તોના કથનનું જ્ઞાન કરાવે છે. બાકી જેના સ્વરૂપને સાધવામાં કોઈ સાધનની, બહારની જરૂર નથી. આહાહા...! ‘નિરાવરણ સહજ જ્ઞાનગુણવાળો...’ સ્વભાવિક જ્ઞાનગુણવાળો હોવાથી. સ્વભાવિક જ્ઞાનગુણ, ત્રિકાળ જ્ઞાનસ્વભાવ જ જેનો છે એ ઉત્પન્ન થતો નથી, તેનો અભાવ થતો નથી. આહાહા...! જેમાં ઉત્પાદ-વ્યય છે જ નહિ. આહાહા...! એવો ‘અસહાયગુણાત્મક છે તેને-પ્રાપ્ત કરે છે.’ આવો જીવ આવા આત્માને પ્રાપ્ત કરે છે. તેને નિશ્ચયભક્તિ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...!

[હવે આ ૧૩૬મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]

શ્લોક-૨૨૭

(સ્રગધરા)

આત્મા હ્યાત્માનમાત્મન્યવિચલિતમહાશુદ્ધરત્નત્રયેઽસ્મિન્
નિત્યે નિર્મુક્તિહેતૌ નિરુપમસહજજ્ઞાનદ્વક્ષીલરુપે ।
સંસ્થાપ્યાનંદભાસ્વન્નિરતિશયગૃહં ચિચ્ચમત્કારભક્ત્યા
પ્રાપ્નોત્યુચ્ચૈરયં યં વિગલિતવિપદં સિદ્ધિસીમન્તિનીશઃ ॥૨૨૭॥

[શ્લોકાર્થ :-] આ અવિચલિત-મહાશુદ્ધ-રત્નત્રયવાળા, મુક્તિના હેતુભૂત નિરુપમ-સહજ-જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપ, નિત્ય આત્મામાં આત્માને ખરેખર સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને, આ આત્મા ચૈતન્યચમત્કારની ભક્તિ વડે 'નિરતિશય ઘરને-કે જેમાંથી વિપદાઓ દૂર થઈ છે અને જે આનંદથી ભવ્ય (શોભીતું) છે તેને-અત્યંત પ્રાપ્ત કરે છે અર્થાત્ સિદ્ધિરૂપી સ્ત્રીનો સ્વામી થાય છે. ૨૨૭.

શ્લોક-૨૨૭ ઉપર પ્રવચન

૨૨૭ કળશ.

આત્મા હ્યાત્માનમાત્મન્યવિચલિતમહાશુદ્ધરત્નત્રયેઽસ્મિન્
નિત્યે નિર્મુક્તિહેતૌ નિરુપમસહજજ્ઞાનદ્વક્ષીલરુપે ।
સંસ્થાપ્યાનંદભાસ્વન્નિરતિશયગૃહં ચિચ્ચમત્કારભક્ત્યા
પ્રાપ્નોત્યુચ્ચૈરયં યં વિગલિતવિપદં સિદ્ધિસીમન્તિનીશઃ ॥૨૨૭॥

આહાહા...! ૧૩૬ ગાથાની ટીકા, એનો શ્લોક.

શ્લોકાર્થ :- 'આ અવિચલિત-મહાશુદ્ધ-રત્નત્રયવાળા,...' ધ્રુવ એવો ભગવાનઆત્મા ત્રિકાળી સ્વભાવિક જ વસ્તુ છે. કોઈથી થઈ નથી, નવી-સાદિપણું નથી, અનાદિથી એનો સ્વભાવ અવિચલિત-મહાશુદ્ધ-રત્નત્રયવાળા. એવા આત્માની ચળે નહિ એવી નિશ્ચય મહાશુદ્ધ-રત્નત્રયવાળા. આ માર્ગ. આહાહા...! આવું કયાં હતું? સંપ્રદાયમાં સાંભળ્યું? સામાયિક કરો,

૧ નિરતિશય = જેનાથી કોઈ ચડિયાતું નથી એવા; અનુપમ; શ્રેષ્ઠ; અજોડ.

પોષા કરો, .. કરો, ઢીંકણું કરો. એવા બધા ભાષણ પણ કરેલા પાછા. ગખેગપ માર્યા હોય. આહાહા...! એ નહોતું. એ સાંભળવામાં આવ્યું નથી. એ બિચારા લખે છે, આ છે ને ચોપાનીયું? એમાં બે-ત્રણ ઠેકાણે લખે છે, ભાઈ! આ માર્ગને ‘કાનજીસ્વામી’એ પ્રગટ કર્યો. એ માર્ગ હતો નહિ ક્યાંય. બે-ત્રણ જણે ભાષણ કર્યા છે. છે આમાં. આ વસ્તુ હતી નહિ. એમણે પ્રગટ કર્યો છે કે માર્ગ આ છે. આહાહા...! કાંતિ એને લઈને થઈ છે. ત્રણ હજાર માણસ ત્યાં ભેગુ થયું. ત્રણ હજાર માણસ. હજાર માણસ તો બહારથી આવ્યું હતું. કયું ગામ?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હા. ... ત્રણ હજાર માણસ, મોટી સભા. બધા વ્યાખ્યાન આપે. ‘હુકમચંદજી’, ‘બાબુભાઈ’ ને ‘જ્ઞાનચંદજી’. આહાહા...!

‘આ અવિચલિત-મહાશુદ્ધ-રત્નત્રયવાળા,...’ શુદ્ધ-મહાશુદ્ધ રત્નત્રય સાધક લેવા છે. ન ચળે એવા નિશ્ચયથી. આહાહા...! એ આનંદમાં જે ધ્રુવ છે એને પકડ્યો, એનો અનુભવ થયો એ હવે પડવાનો નથી. આહાહા...! ચળવાનો નથી. પંચમઆરાના શિષ્યને અમે કહીએ છીએ. આહાહા...! પંચમઆરાનો સાધુ, પંચમઆરાના શિષ્યને કહે છે, પ્રભુ! તું અવિચલિત મહાશુદ્ધ રત્નત્રયવાળો છો. આહાહા...! તારું સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ચળશે નહિ, પડશે નહિ, હિનતા નહિ આવે. આહાહા...!

‘આ...’ પ્રત્યક્ષ. ‘આ’ શબ્દ છે ને? ‘આ...’ પ્રત્યક્ષ ‘અવિચલિત-’ ચલિત ન થાય એવું ધ્રુવ. ત્રિકાળી ધ્રુવ તો છે પણ પર્યાયમાં એવી અપ્રતિહત ધ્રુવતા આવી. જેવો ધ્રુવ છે એવી અપ્રતિહત પરિણતિ આવી. આહાહા...! પંચમઆરાની વાત કરે છે આ. આહાહા...! કેટલાક કહે છે કે પંચમઆરામાં એ ન હોય. અત્યારે તો શુભજોગ જ હોય. એ વાત બહુ ઊંધી કરે છે. માર્ગને બહુ ઊંધો કરે છે. આહાહા...!

આ પ્રત્યક્ષ ‘અવિચલિત-મહાશુદ્ધ-રત્નત્રયવાળા, મુક્તિના હેતુભૂત...’ આહાહા...! મોક્ષનું કારણ, મોક્ષનો હેતુ. ‘નિરુપમ-સહજ-જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપ,...’ જેને કોઈ ઉપમા નથી. આહાહા...! એવા સ્વભાવિક જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર. એમાં જ્ઞાન પહેલું મૂક્યું. નિરુપમ-જેને ઉપમા નથી. આહાહા...! સ્વભાવિક કુદરતી ચીજ જે અનાદિ છે એને ઉપમા શું? એને શું કહેવું? આહાહા...! જગતની ચીજ અનાદિ સહજ છે જ. આહાહા...! છે એની વાત શું કરવી? કહે છે. આહાહા...! વસ્તુ છે એ અવિચલિત (છે). એની પ્રતીત અને જ્ઞાન અવિચલિત છે. આહાહા...! કેટલાક કહે છે ને કે પડી જઈએ તો? ફલાણું થાય તો? એ વાત અહીંયાં રહેવા દે. આહાહા...!

‘અવિચલિત-મહાશુદ્ધ-રત્નત્રયવાળા,...’ પાછું મહાશુદ્ધરત્નત્રય. આહાહા...! અંતર શુદ્ધ ચૈતન્ય ધ્રુવ ભગવાન એની અંતરમાં સન્મુખની પ્રતીતિ-જ્ઞાન ને રમણતા એ ‘મહાશુદ્ધ-રત્નત્રયવાળા, મુક્તિના હેતુભૂત...’ આહાહા...! મુક્તિનું આ કારણ. ‘નિરુપમ-’ જેની ઉપમા

નથી. 'સહજ-જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપ,...' આહાહા...! સહજ સ્વભાવિક જ્ઞાન-દર્શન અને આનંદરૂપ. ચારિત્ર-આનંદ. આહાહા...! ભાષા થોડી પડે છે. શું કહેવું એને? એવો ભગવાન અંદર ત્રણ લોકનો નાથ, અનંત અનંતગુણનો સાગર, જેના એક ગુણની કિંમત કરતા ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસન ધૂળ જેવા લાગે. આહાહા...! જેના એક ગુણની કિંમત કરતા ઇન્દ્રના ૩૨ લાખ વૈમાનનો સ્વામી ઇન્દ્ર. ઇન્દ્ર એકાવતારી છે. સુધર્મદેવનો અત્યારે. એક ભવે મોક્ષ જનાર. એનો વૈભવ પણ જ્યાં સડેલા તરણા જેવો લાગે. એવો ભગવાન ચૈતન્યનો એક ગુણ, એવા એવા અનંતા ગુણો. આહાહા...!

બાહ્ય ચીજની અતિશયતા, વિશેષતા, આશ્ચર્યતા, વિસ્મયતા કાંઈક દેખીને ત્યાં અટકી ગયો છે. આ વસ્તુ પોતે પડી રહી છે. આહાહા...! બહારની ચીજમાં ક્યાંક ક્યાંક વિસ્મયતા.. (લાગે છે), ઓહો...! પૈસા-બૈસા પાંચ કરોડ, દસ કરોડ હોય તો. ઓહો...! બાયડી કાંઈક રૂપાળી મળી હોય તો ત્યાં ઓહો...! છોકરો થયો એને ત્યાં ઓહો...! (થઈ જાય છે). આ બધું થાય. ક્યાંકને ક્યાંક એને આત્માને મૂકીને બીજી ચીજમાં આશ્ચર્યતા, વિસ્મયતા, અધિકતા.. આહાહા...! ભાસતા ભગવાન રહી ગયો. આ અધિકતા ભાસતા ભગવાન અંદર રહી ગયો. આહાહા...! દુકાન ચાલતી હોય. દરરોજની દસ-દસ હજારની પેદાશ હોય. અને નોકરો કામ કરતા હોય અને ધામધુમ ચાલતી હોય. ઓહોહો...! વિસ્મય વિસ્મય આશ્ચર્ય લાગે જાણે કાંઈક અધિકપણું એને ભાસે. એ ધૂળનું અધિકપણું ભાસતા પ્રભુનું અધિકપણું ભાસતું નથી. આહાહા...! શરીરની સુંદરતા, નમણાઈ એની પણ વિસ્મયતા, આશ્ચર્યતામાં રોકાતા પ્રભુ રહી ગયો. આહાહા...! કેટલી ભાષા મૂકી છે!

'મુક્તિના હેતુભૂત નિરુપમ—' જેને ઉપમા શું આપવી? બાપા! આહાહા...! એના માર્ગને, હોં! 'સહજ-જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપ, નિત્ય આત્મામાં આત્માને...' આહાહા...! 'નિત્ય આત્મામાં આત્માને ખરેખર સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને,...' આહાહા...! ખરેખર સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને. એટલે કે આનંદના ધામમાં એવો ધામ-પડાવ નાખ્યો કે એ પડાવ ફરે નહિ. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ પ્રભુ, એમાં આત્માએ પડાવ નાખ્યો, પડાવ. આહાહા...! એવો જે સહજ પડાવ.. આહાહા...! 'સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને,...' સાચી રીતે સ્થાપીને. આહાહા...! શાસ્ત્રનું વાંચન કરીને, ધારીને એ વસ્તુ નથી કાંઈ. શાસ્ત્રનું વાંચન કર્યું અને એમાં ધાર્યું કે આવો આત્મા. એમાં કાંઈ માલ નથી. આહાહા...! એ બહારના શાસ્ત્રના વાંચન અને જ્ઞાનની મહિમાનું આશ્ચર્ય (અને) વિસ્મય જેને લાગે એ પરમાત્માને ખોઈ બેસે છે. આહાહા...! એ નિજ પરમાત્માને ખોઈ બેસે છે. આહાહા...!

'નિત્ય આત્મામાં આત્માને ખરેખર...' ભાષા કેટલી વાપરી છે! ખરેખર સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને. ખરેખર અને સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપીને. આહાહા...! ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો ભરપૂર સાગર ભરેલો (છે). આહાહા...! એમાં જેણે ખરેખર સમ્યક્ પ્રકારે આત્માને સ્થાપ્યો.

આહાહા...! એની સ્વભાવની પર્યાયથી એને સ્થાપ્યો. આહાહા...! ‘આ આત્મા ચૈતન્યચમત્કારની ભક્તિ વડે...’ એવો જીવ આ રીતે જ્યારે અંદર સમ્યક્ સ્થાપે ત્યારે આ આત્મા ચૈતન્યચમત્કારની ભક્તિ વડે. આહાહા...! ચૈતન્યચમત્કારની ભક્તિ વડે. આહાહા...! જે અનંત ચમત્કારી ગુણથી ભરેલો ચમત્કારિક ચીજ એ છે. એના વિના દુનિયામાં કોઈ ચીજ ચમત્કારિક નથી. આહાહા...! જેના એક એક જ્ઞાનમાં અનંતુ અનંતુ જાણવું થાય છતાં પણ તે જ્ઞાન પૂરું નહિ. આહાહા...! ત્રણકાળ, ત્રણલોક જાણે એથી અનંતગુણો કાળ અને લોક હોત તોપણ તે જાણી શકે એવી એ તાકાતવાળું તત્ત્વ છે. આહાહા...! ત્રણકાળ ને ત્રણલોક, એનાથી પણ અનંતગણ જો કાળ અને લોક હોત તોપણ તે જાણી શકે. કેમ? જેનો સ્વભાવ છે એને કોઈ મર્યાદા નથી. આહાહા...! એવો જેનો ચૈતન્યચમત્કાર (સ્વભાવ). આહાહા...! એની ભક્તિ વડે. આહાહા...! કેટલા શબ્દો વાપર્યા છે! આહાહા...!

બહારની મહિમા આડે આખા ગોથા ખાઈ ગયો. આહાહા...! દયા, દાન, ભક્તિ ને સેવા ને મંડળીના નાયક થયા, ફલાણી મંડળી બનાવી એના નાયક થયા, મોઢા આગળ થયા. મરી ગયો છે. આહાહા...! અરે...રે...! ભગવાન મોટો, જેને કોઈ ઉપમા દેવાય નહિ, જેની કોઈ શક્તિનો પાર નહિ, જેની શક્તિની ગંભીરતાનો પાર નહિ. અનંત શક્તિ તો ખરી પણ એક એક શક્તિની ગંભીરતાનો પાર નહિ એવું સહજ સ્વરૂપ, એવો જે ભગવાન... આહાહા...! એની ભક્તિ વડે, એની ચૈતન્યચમત્કારની ભક્તિ વડે ‘નિરતિશય ઘરને—’ આહાહા...! આ નિજઘર. પાંચ-દસ લાખનું મકાન કર્યું હોય ને વાસ્તુ કરે ત્યાં.. આહાહા...! કંઈક મોટા કાર્યવાહકને બોલાવે, અમલદારને બોલાવે અને અધિકારીઓને બોલાવે. આહાહા...! જાણે શું કરીએ છીએ! આ તો નિરતિશય ઘર. પોતાનું ઘર. જેનાથી કોઈ ચડિયાતું નથી. આહાહા...! ઈન્દ્રના ઈન્દ્રાસનો પણ જેના ચમત્કાર આગળ સડેલા મીંડદા ને સડેલા કૂતરા જેવા લાગે. આહાહા...! એવો પ્રભુનો ચૈતન્યચમત્કાર અંદર છે. આહાહા...!

આ વાત એમ હશે? એમ લાગે માણસને કે... આહાહા...! આ કાંઈ વધારે કહેવાય છે? વધારે કહેતા નથી. આમાં-કળશમાં છે. એક શબ્દ પડ્યો છે. અમે આ વધારે કહેતા નથી. આહાહા...! જેવું સ્વરૂપ છે તેવું વર્ણન કરીએ છીએ. આહાહા...! અને તે વર્ણનમાં એ ચીજ તો અડતી નથી, આવતી નથી. એનું વર્ણન કઈ રીતે કરવું? આહાહા...! જેના અક્ષરોના વર્ણનમાં એ ચીજ આવતી નથી, જેના અક્ષરના વર્ણનમાં એ ચીજ અડતી નથી. આહાહા...! એવા ચૈતન્યચમત્કારને વાણી દ્વારા કેટલો કહેવો? કહે છે. આહાહા...!

એવું નિજઘર... આહાહા...! જોયું! કેવું? નિરતિશય ઘર. નિરતિશય એટલે એનાથી કોઈ ચડિયાતું નથી એવું અનુત્તમ, અજોડ ઘર. આહાહા...! ‘અબ હમ કબહુ ન નિજઘર આયે, પરઘર ભમત નામ અનેક ધરાયે અબ હમ કબહુ ન નિજઘર આયે.’ આહાહા...! પોતાનું નિજઘર અતીન્દ્રિય આનંદ અને જ્ઞાનથી ઠસોઠસ ભરેલો એવા અનંતા ગુણોનો સાગર એ

નિજઘર. આહાહા...! અહીં તો જ્યાં બહારમાં બે-પાંચ-દસ લાખનો બંગલો બનાવે ત્યાં જાણે ઓહોહો...! બે-પાંચ લાખની ગણતરી નથી. એની સામે 'આફ્રિકા'માં જે મકાનમાં ઉતર્યા હતા એ પંદર લાખનું હતું. અને ૫૦-૫૦ લાખના મકાન, કરોડ-કરોડના મકાન. આહાહા...! એ તો પથરા પથરા છે એકલા.

ભગવાન ચૈતન્યચમત્કારથી ભરેલો એવા નિજઘરને 'કે જેમાંથી વિપદાઓ દૂર થઈ છે...' આહાહા...! શું કહે છે? કેવું છે નિજ ઘર અંદર? જેમાં એટલી સંપદા પડી છે કે વિપદા તો નાશ થઈ ગઈ છે. આહાહા...! વિપદાની જ્યાં ગંધ નથી એવો ભગવાન અંદર બિરાજે છે. આહાહા...! આ બહારના ચમત્કાર દેખે. આહાહા...! એમાં વળી દરરોજની બે-પાંચ હજારની પેદાશ હોય. આહાહા...! પહેલા તો રોકડા રૂપિયા હતા. ભરાઈ જાતોને એ? શું કહેવાય એ? બડખું, લાકડાનું ભરાઈ જાય આખું. ઓહોહો...! આજ તો બહુ પેદા થયા. ચારસો-પાંચસો-પાંચસો, હજાર, બે હજાર રોકડા આવ્યા છે અંદર. આહાહા...! પ્રભુ! એ બધી વાતું... આહાહા...! એ વિષ્ટાની વાતું જેવી વાતું છે ઈ. આહાહા...!

નિજઘર નિરતિશય 'કે જેમાંથી વિપદાઓ દૂર થઈ છે...' આહાહા...! જેમાં વિપદાની ગંધ નથી. સંપદાનો સાગર છે અને વિપદાનો અભાવ છે. આહાહા...! અનંત અનંત સંપદાથી ભરેલો અને વિપદાની ગંધ જેમાં નથી. આહાહા...! આવો આત્મા સાંભળ્યો ન હોય કોઈ દિ'. આહાહા...! એ શબ્દમાં તો કેટલું આવે? પાછળ જે મગજમાં ભાવ છે એ ભાવ કાંઈ શબ્દમાં પૂરો આવે નહિ. આહાહા...! એવું જે નિજઘર 'કે જેમાંથી વિપદાઓ દૂર થઈ છે...' આહાહા...!

'અને જે આનંદથી ભવ્ય (શોભીતું) છે...' આહાહા...! સંપદા આવી. અતીન્દ્રિય આનંદથી ભરેલો ભગવાન છે. આહાહા...! એનો હડફો હડફો પૈસાથી ભરેલો હોય ને તો એ ગણતરીની હોય. નોટ્ટુ હોય તો પાંચ-દસ લાખ, પચ્ચીસ લાખ કદાચ હોય. આહાહા...! આ તો અનંત શક્તિ અને આપદાથી રહિત સંપદાથી શોભિત. આહાહા...! નિજ સંપદાથી શોભિત એવો ભગવાન અંદર (બિરાજે છે). આહાહા...! આ છે કે નહિ ત્યાં 'મનસુખ' ? આ પુસ્તક છે કે નહિ ત્યાં? ઠીક! આહાહા...!

'જેમાંથી વિપદાઓ દૂર થઈ છે અને જે આનંદથી ભવ્ય (શોભીતું) છે...' આનંદથી શોભિત છે. ભગવાન અંદર તો અતીન્દ્રિય આનંદથી શોભિત છે. ઈન્દ્રિયના સુખ તે ઝેરના પ્યાલા છે. આહાહા...! વિષયની વાસનાઓ તો ઝેરના પ્યાલા છે. એ ભગવાનમાં તો છે નહિ. આપદાથી તો રહિત છે. એવી જે આપદાઓ એનાથી તો પ્રભુ અંદર રહિત છે. આહાહા...! આવો કેવો ધર્મ! કાંઈ કરવાનું કહેતા નથી. પણ આ કરવાનું નથી કહેતા? આવો છે એવો માન એ કરવાનું નથી? કરવાનું કાંઈ કૂદવાનું છે ક્યાંય? સામાયિક કરી, પોષા કર્યા, પડિક્કમણા કર્યા, દાન કર્યા, ધૂળ કરી. આહાહા...!

નિજઘર તો જેને આનંદથી શોભીતું છે. આહાહા...! મુનિરાજને ચૈતન્યચમત્કારનું વર્ણન કરતાં શબ્દો પણ ઓછા પડે છે. આહાહા...! એવો એ ભગવાનઆત્મા, ‘તેને-અત્યંત પ્રાપ્ત કરે છે...’ એ અંતરની ભક્તિ કરનારો આનંદસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એની ભક્તિ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્ર રમણતા કરનારો, એવા આત્માને તે અત્યંત પ્રાપ્ત કરે છે. પ્રાપ્ત કરે છે એમ પણ નથી લીધું. અત્યંત પ્રાપ્ત કરે છે. એ પ્રાપ્ત કરે છે એ કર્યું એ કર્યું, હવે ફરવાનું નથી કહે છે. આહાહા...! મુનિરાજના હૃદયની શૈલી-ધારા તો જુઓ! કહે છે કે એ પ્રાપ્ત થયું એ અત્યંત પ્રાપ્ત કરે છે. આહાહા...! અત્યંત પ્રાપ્ત થયું છે. એનો હવે અંત જ નથી. છેડો જ નથી. એવો ભગવાન ચૈતન્યચમત્કારથી પોતાના ગુણથી ભરેલો, તેના શ્રદ્ધા-જ્ઞાન અને શાંતિની વીતરાગતાથી પ્રાપ્ત થાય છે. વ્યવહારથી પ્રાપ્ત થાય છે એમ કહ્યું નથી. એ વ્યવહાર દયા, દાન, વ્રત કરીએ ને ભક્તિ કરીએ ને પૂજા કરીએ ને એનાથી પ્રાપ્ત થાય એમ કહ્યું નથી. આહાહા...!

‘તેને-અત્યંત પ્રાપ્ત કરે છે અર્થાત્ સિદ્ધિરૂપી સ્ત્રીનો સ્વામી થાય છે.’ મુક્તિ એટલે પૂર્ણ આનંદની દશા. આત્માનો પૂર્ણ આનંદનો લાભ એનું નામ મુક્તિ. આત્મામાં આનંદસ્વરૂપ જે ભર્યું છે એનો પર્યાયમાં પૂર્ણ આનંદનો લાભ, એનું નામ મુક્તિ. આહાહા...! ભરેલો તો છે જ. પૂર્ણ આનંદથી ભરેલો (છે). આહાહા...! એ ‘સિદ્ધિરૂપી સ્ત્રીનો સ્વામી થાય છે.’ આહાહા...! મુક્તિરૂપી પરિણતિ એટલે પર્યાય, મુક્તિરૂપી જે પર્યાય, તેનો એ ધણી થાય છે. આહાહા...! એ સંસાર અને રાગનો ધણી છોડી દે છે. બધી વિપદાનો નાશ થઈ ગયો છે અને સંપદા એકલી પ્રગટ થઈ છે, એનો એ સ્વામી છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)